

aceste aspecte sunt analizate cu rigurozitate de către dl. Adrian Vițalaru, care nu se lasă „furat” de ispită istoriei narative, ci folosește analiza cauzală, demers fundamental pentru orice cercetare de asemenea anvergură.

Cartea d-lui Adrian Vițalaru dedicată diplomatului Nicolae Petrescu-Comen este o contribuție originală, bazată pe o bibliografie bogată, iar informațiile rezultate în urma documentării sunt analizate „la rece”. Volumul constituie un punct de referință în ceea ce privește cercetarea vieții și activității unui diplomat, planificarea și desfășurarea propagandei românești în străinătate, contextul consolidării puterii naziste, relațiile dintre România și Sfântul Scaun. Pentru toate aceste merite, lucrarea a fost distinsă cu premiul „Mihail Kogălniceanu” al Academiei Române pe anul 2014.

Dorin-Demostene Iancu

MAURIZIO CASSETTI, *Rapporti tra Il Regno di Sardegna e la Porta Ottomana (1815-1825)*, Torino, Tipografia A.G.A.T s.n.c, 2015, 292 p.

Maurizio Cassetti a fost arhivist și apoi director al Arhivelor de Stat din Torino, Vercelli, Asti, iar din 2005 până în 2008 a condus Serviciul Arhivelor Statale din Roma, fiind autorul mai multor lucrări de specialitate¹.

Lucrarea de față este rodul unei documentări riguroase desfășurate în arhivele din Torino, Roma, Londra și Istanbul, în scopul de a analiza contextul diplomatic în care a fost semnat tratatul de comerț și de prietenie între Regatul Sardiniei și Poarta Otomană, în anul 1823.

Pe parcursul a opt capitole autorul reconstituie cu acribie tabloul tratatelor diplomatice, care s-au desfășurat timp de un deceniu, din anul în care Genova și teritoriul care aparținea vechii republici au intrat în componența Regatului Sardiniei (1815) și până în anul în care tratatul a fost publicat și au fost finalizate ultimele probleme referitoare la tarifele vamale (1825).

În primul capitol, *Preparative pentru tratativele cu Poarta Otomană*, se prezintă inițiativa lui Federico Maria Chirico, italian aflat de 30 de ani în Constantinopol, ce îndeplinise o perioadă și funcția de consul al Republicii Ragusa, personalitate cu largi contacte în lumea diplomatică și un bun cunoscător al obiceiurilor înalților oficiali otomani. Chirico propunea constituirea unei legații sarde în capitala otomană, care urma să protejeze interesele comerciale ale negustorilor sarzi ce aveau afaceri în provinciile imperiului și sugera începerea tratatelor pentru semnarea unui tratat comercial, paralel cu obținerea liberei navigații în Marea Neagră pentru vasele sarde. Datorită poziției sale privilegiate, a conexiunilor și averii sale, Chirico se autopropunea în funcția de reprezentant al Regatului Sardiniei la Constantinopol și trimitea în acest sens la Torino un amplu memoriu.

Misiunea lui Daideri di Saint-Laurent la Constantinopol este titlul celui de-al doilea capitol în care se analizează încercările Ministerului de Externe al Sardiniei de a interesa diplomația britanică în sprijinirea tratatelor cu Poarta. Sunt relatate pe larg scrisorile dintre Alessandro Vallesa di Vallesa, primul secretar de stat pentru Afaceri Străine al Regatului Sardiniei cu Cesare Grimaldi, reprezentantul sard din Londra, dar și eforturile ultimului pe lângă Robert Stewart Castlereagh în vederea sensibilizării acestuia pentru a sprijini cauza Sardiniei pe lângă Poartă. Tratatările urmăreau să rezolve: siguranța negustorilor sarzi în imperiu, semnarea unui tratat comercial, libera exercitare a

¹ *Le carte di Alfonso Ferrero della Marmora*, 1979; *Palazzo Dal Pozzo della Cisterna e l'isola dell'Assunta*, (împreună cu B. Signorelli), 1994; *Vicende storiche e architettoniche di palazzo San Martino Provana di Parella in Torino*, 2005; *Repertorio del personale di Archivio di Stato*, vol. I, (împreună cu E. Lodolini), 2009; *Palazzo Scaglia di Verrua e l'isola di Sant'Alessio in Torino*, 2009; *Pagini sparse*, 2011; *Repertorio del personale degli Archivi di Stato*, vol. II, (împreună cu E. Lodolini, U. Falcone și M.G. Piano Mortari), 2013; *I palazzi Scaglia di Verrua nell'isola di Sant'Alessio in Torino*, 2014.

cultului catolic, libera navigație pe Marea Neagră, garanția dată de Poartă împotriva oricăror prejudicii aduse marinei sarde de către pirații din Nordul Africii. Este relatată misiunea lui Daideri di Saint Laurent, trimisul special sard la Constantinopol și implicarea lui sir Robert Liston, ambasadorul britanic, în tratativele sardo-otomane.

Capitolul III, *Activitatea lui Federico Maria Chirico și sir Liston, ambasadorul britanic la Constantinopol*, este dedicat tratatelor din anii 1818–1819. Numirea lui Angelo Cazzaiti drept consul al Imperiului otoman în Regatul Sardiniei și Ducatul de Toscana și cea a lui Luigi Dattili della Torre, la consulatul sard din Odessa au impulsionat discuțiile de la Constantinopol. Noutatea a fost încercarea lui Chirico de a-l atrage de partea Sardiniei pe Grigori Aleksandrovici Stroganov, ambasadorul rus pe lângă Poartă, în condițiile în care relațiile otomano-britanice erau încordate din pricina piraților din Nordul Africii.

Anii 1820–1822, marcați de tulburări provocate de revoluția greacă, de sosirea la Constantinopol a lui Percy Clinton Sidney Smythe, lord Strangford, noul ambasador britanic în Imperiul otoman, a fost o perioadă în care tratativele sardo-otomane au continuat, fără rezultate concrete. Trimisul special al Curții de la Torino la Constantinopol, Alessandro Cotti di Brusasco, ministru plenipotențiar la Sankt Petersburg, nu a reușit să se achite de obligații, din motive de sănătate. Subiectul este tratat în capitolul intitulat *Misiunea eșuată a contelui Cotti di Brusasco la Constantinopol și tratativele ambasadorului sir Liston*. În arhivele torineze se păstrează o corespondență numeroasă între reprezentanții sarzi aflați în principalele capitale europene (Alessandro Saluzzo di Monesiglio la Sankt Petersburg; Carlo Beraudo di Pralormo, la Viena; San Martino d'Aglie, la Londra; Alfieri di Sostengo, la Paris) și Ministerul Afacerilor Străine pentru trimiterea unui reprezentant extraordinar la Constantinopol, în vederea semnării tratatului. Până la sosirea acestuia, ambasadorul Marii Britanii a fost însărcinat să ducă tratativele din partea Sardiniei, iar eforturile acestuia alcătuiesc tematica capitolului V: *Acțiunea diplomatică a lordului de Strangford, ambasadorul britanic la Constantinopol*.

Următoarele două capitole sunt dedicate tratatelor propriu-zise pentru definitivarea prevederilor tratatului sardo-otoman, care a fost semnat la 25 octombrie 1823 în palatul de vară al lui Reiss effendi. De menționat că odată cu semnarea tratatului, Poarta a recunoscut printr-o notă separată și libera navigație în Marea Neagră pentru vasele cu pavilion sard. Textul tratatului a fost trimis tuturor reprezentanților regatului Sardiniei în Europa, care l-au prezentat la rândul lor miniștrilor de externe din Franța, Austria, Prusia, Rusia. Opinia diplomației europene a fost favorabilă tratatului. Guvernul din Torino a avut însă obiecții referitoare la articolul II al tratatului, care prevedea reciprocitate în acordarea tarifului vamal de 3%, lucru care ar fi dus la modificarea tuturor tratatelor comerciale semnate cu alte state. La 7 mai 1824 a avut loc la Constantinopol ceremonia de schimbare a ratificărilor tratatului.

În ultimul capitol, *Tratative pentru tariful vamal. Opera lui Sauli d'Igliano și a lordului Strangford*, se prezintă discuțiile referitoare la taxele ce urmau să fie plătite de negustorii sarzi în Imperiul otoman, problema consulatelor sarde, publicarea textului tratatului sardo-otoman. Anul 1825, anul publicării textului tratatului a fost și anul în care sosea la Constantinopol Vincenzo Gropallo, ministrul plenipotențiar al Regatului Sardiniei pe lângă Poarta otomană.

Maurizio Cassetti și-a îmbogățit cartea cu o utilă cronologie, în care sunt menționate toate momentele diplomatice importante ale tratatelor sardo-otomane, iar la sfârșit cu un indice lămuritor. De menționat notele cuprinzătoare, care detailează evenimentele prezentate în text și le argumentează cu fragmente din documente de arhivă. De exemplu nota 74 a ultimului capitol cuprinde un document important: *Mișcarea generală a vaselor sarde în portul Constantinopol în cursul anului 1824*.

Lucrarea de față pune în circuitul științific documente inedite din arhivele din Torino, Roma, Londra și Istanbul referitoare la perioada și evenimentele ulterioare Congresului de la Viena, când se reaseza statu-quo-ul european, iar puterile maritime își repoziționau interesele în Mediterana răsăriteană și Marea Neagră.

Raluca Tomi